

KÖZTES-EURÓPA

2023/2. szám

XV. évf./2. szám

No. 34

Társadalomtudományi folyóirat
A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei

Felelős szerkesztő/Főszerkesztő:

Dr. habil. Bali Lóránt - Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem

Főszerkesztő-helyettes:

Prof. Dr. Gulyás László – egyetemi **KÖZTES-EURÓPA**
tanár Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Szegedi Tudományegyetem

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG tagjai (2021.01.01-től):

Dr. habil. Domonkos Endre – Budapesti Gazdasági Egyetem

Dr. PhD. Döbör András – Szegedi Tudományegyetem

Dr. habil. Győri Ferenc – Szegedi Tudományegyetem

Prof. Dr. Kaposi Zoltán, Dsc – Pécsi Tudományegyetem

Dr. habil. Kókai Sándor – Nyíregyházi Főiskola

Dr. PhD. Turcsányi Enikő – Szegedi Tudományegyetem

Felelős kiadó:

Egyesület Közép-Európa Kutatására/SZTE-Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Kiadó székhelye:

6727 Szeged Löwy Sándor utca 37./6725 Szeged Boldogasszony sgt. 6.

Felelős kiadó személy:

Prof. Dr. Gulyás László/Dr. PhD. Döbör András

A Szerkesztőség székhelye: SZTE-JGYPK Szakképzési Felnőttképzési és Tudásmenedzsment
Intézet, 6725, Szeged, Boldogasszony sgt. 6.

A Szerkesztőség levélcíme: Egyesület Közép-Európa Kutatására 6727 Szeged, Löwy Sándor u.
37.

A Szerkesztőség emailcíme: laszlo.gulyas65@gmail.com és/vagy gulyas.laszlo@jgypk.szte.hu

Nyomda:

S-Paw Nyomda Üllés

ISSN 2064-437X (Nyomtatott)

ISSN 2676-8909 (Online)

A VIKEK KIADVÁNYAI

KÖZÉP-EURÓPA KÖZLEMÉNYEK

- I. évf. (2008):** № 1.; № 2.
II. évf. (2009): № 3.; № 4–5.; № 6–7.
III. évf. (2010): № 8.; № 9.; № 10.; № 11.
IV. évf. (2011): № 12.; № 13.; № 14–15.
V. évf. (2012): № 16.; № 17.; № 18–19.
VI. évf. (2013): № 20–21.; № 22.; № 23.
VII. évf. (2014): № 24.; № 25.; № 26–27.
VIII. évf. (2015): № 28.; № 29.; № 30.; № 31.
IX. évf. (2016): № 32.; № 33.; № 34.; № 35.
X. évf. (2017): № 36.; № 37.; № 38.; № 39.
XI. évf. (2018): № 40.; № 41.; № 42.; № 43.
XII. évf. (2019): № 44.; № 45.; № 46.; № 47.
XIII. évf. (2020): № 48-49. № 50 № 51
XIV. évf. (2021): № 52 № 53
XV. évf. (2022): № 54 (szerkesztés alatt)

A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA KÖZLEMÉNYEI

- I. évf. (2009):** № 1.
II. évf. (2010): № 2.; № 3–4.
III. évf. (2011): № 5–6.
IV. évf. (2012): № 7.; № 8. (A-sorozat 1.); № 9. (B-sorozat 1.);
№ 10. (A-sorozat 2.); № 11. (A-sorozat 3.)
V. évf. (2013): № 12. (A-sorozat 4.); № 13. (B-sorozat 2.)

A 2014-es évben a folyóirat kettévált, ennek megfelelően az alábbi számok jelentek meg:

KÖZTES-EURÓPA

Társadalomtudományi folyóirat

A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei

- VI. évf. (2014):** № 14.; № 15–16.
VII. évf. (2015): № 17–18.
VIII. évf. (2016): № 19–20.
IX. évf. (2017): № 21–22.
X. évf. (2018): № 23.; № 24.
XI. évf. (2019): № 25.; № 26.
XII. évf. (2020): № 27.; № 28.
XIII. évf. (2021): № 29 № 30;
XIV. évf. (2022): № 31.

A KÖZÉP-EURÓPAI MONOGRÁFIÁK

- № 1.:** Keczer Gabriella: Egyetemirányítás: Lehetőségek és korlátok. Szeged. 2010.
- № 2.:** M. Császár Zsuzsa: Kisebbség-oktatás-politika a Balkánon. Szeged. 2011.
- № 3.:** Győri Ferenc: Tehetségföldrajz: Magyarországi vizsgálatok. Szeged 2012.
- № 4.:** Gulyás László-Keczer Gabriella: Projektmenedzsment 1.0. Szeged. 2012.
- № 5.:** Győri Ferenc (szerk.): A tudás szolgálatában. Szeged. 2012.
- № 6.:** Gulyás László: A Délvidék története 2. Szeged. 2012.
- № 7.:** Veres Lajos (szerk.): Regionális földrajzi tanulmányok. Abonyiné Palotás Jolán 70. születésnapja tiszteletére. Szeged. 2013.
- № 8.:** Gulyás László: A Délvidék története 3. Szeged. 2013.
- № 9.:** Bali Lóránt (szerk.): Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás és szomszéd településeinek, valamint Muraköz megye opcinák társadalmi-gazdasági tényezőinek elemző bemutatása. Szeged. 2014.
- № 10.:** Lóránt Bali (ed.): Predstavljajte drusvenogospodarstvenich címbenika... Szeged. 2014.
- № 11.:** Keczer Gabriella: Az egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején. Szeged. 2014
- № 12.:** Dajnoki Krisztina: Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-Alföldi régióban. Szeged. 2014.
- № 13.:** Döbör András-Zeman Ferenc: Tanulmányok a magyar történelemből a kora újkortól a legújabb korig. Szeged. 2014
- № 14.:** Döbör András-Zeman Ferenc: Tanulmányok a magyar történelemből a kora újkortól a legújabb korig II. Szeged. 2015.
- № 15.:** Miklós Péter: Érték és foglalkoztatás. Tanulmányok a munka világából. Szeged. 2017.
- № 16.:** Szónokyné Ancsin Gabriella: Magyarok a Kárpát-medencében 2. Szeged. 2017.
- № 17.:** Gulyás László: „Sok van mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb”. Tanulmányok a gazdálkodás- és szervezéstudományok köréből 2009–2017. Szeged. 2018.
- № 18.:** Polgári Szilvia: Beszélgetések vágtatlanul/Conversation uncut version. Szeged. 2018.
- № 19.:** Haffner Tamás: Az Unió és a magyar energiapolitika helyzete és kihívásai. Szeged. 2019.
- № 20.:** Gulyás László (szerk.): SZÁZADIK! 2019. **№ 21.:** Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.): Magyarok a Kárpát-medencében 3. 2019.
- № 22.:** Gulyás László (szerk.): 111 életrajz a külpolitika történetéhez. 2020.
- No23:** Turcsányi Enikő (szerk.): Fejlődéslélektan óvodapedagógusoknak, fejezetek a fogamzástól a beiskolázásig. Szeged. 2020.
- No24:** Gulyás László (szerk.): A Délvidék története 4. Szeged. 2020.
- No25:** Gulyás László (szerk.): A Délvidék története 5. Szeged. 2020.
- No26:** Gulyás László (szerk.): Fejezetek a versaillesi Közép-Európa történetéből. 1. kötet: Az utódállamok születése 1918–1924. Szeged. 2021.
- No27:** Szónokyné Ancsin Gabriella: Magyarok a Kárpát-medencében 4. Szeged. 2020.
- No28:** Gulyás László – Tóth Marcell – Zeman Ferenc (szerk.): Lokális Trianon 1. Csongrád, Csanád és Torontál vármegye az összeomlás éveiben 1918–1920. Szeged. 2021.
- No29:** Gulyás László – Tóth Marcell – Zeman Ferenc (szerk.): Lokális Trianon 2. Szeged az összeomlás éveiben 1918–1920. Szeged. 2021.

TAYLOR

Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat

A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei

VI. évf. (2014): № 14–15.; № 16–17.

VII. évf. (2015): № 18–19.; № 20–21.

VIII. évf. (2016): № 22.; № 23.; № 24.; № 25.; № 26.

IX. évf. (2017): № 27.; № 28.; № 29–30.

X. évf. (2018): № 31.; № 32.; № 33.; № 34.

XI. évf. (2019): № 35.; № 36.; № 37.

XII. évf. (2020): № 38.

XIII. évf. (2021): № 39. (szerkesztés alatt)

GEPOLITIKAI SZEMLE

I. évf. (2019): № 1.; № 2.; № 3.

II. évf. (2020): № 4.; № 5.

III. évf. (2021): № 6.; № 7.

IV. évf. (2022): № 8. ; № 9.

TARTALOMJEGYZÉK

A MECSEK EGYESÜLET DÖMÖRKAPUI „MENEDÉKHÁZA” 1930–1941)

GAZDASÁGTÖRTÉNET ROVAT

VARGA PATRIK ZSOLT: Turizmus fejlesztése Pécsen. A Mecsek Egyesület dömörkapui „Menedékháza” (1930–1941) 7–19

GEPOLITIKA ROVAT

GLOFÁK PÉTER – MÁTHÉ RÉKA ZSUZSANNA: Az Európai Unió kilátásai a geoökonómia erőterében 20–30

Jelen folyóiratszám
a
Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására

158. kiadványa

VARGA PATRIK ZSOLT

MSc-hallgató, Vezetés és Szervezés szakágon

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

MSc-student of Leadership and Organisation program,

University of Pécs Faculty of Business and Economics, Pécs, Hungary

ORCID: 0009–0008–3370–8087

email: patrik.varga96@gmail.com

A TURIZMUS FEJLESZTÉSE PÉCSETT

**A TURIZMUS FEJLESZTÉSE PÉCSETT. A MECSEK EGYESÜLET
DÖMÖRKAPUI „MENEDÉKHÁZA” (1930–1941)**

*THE DEVELOPEMENT OF TOURISM IN PÉCS. THE „SHELTER” OF DÖMÖRKAPU OF
THE MECSEK ASSOCIATION (1930–1941)*

ABSTRACT

The Shelter of Dömörkapu was built in the largest city of Dél-Dunántúl by one of the important civic organizations of Pécs, the Mecsek Association, in 1931. From the late 1920s, Pécs was one of the first cities in Hungary to undertake deliberate tourism development. Besides enhancing the tourism infrastructure of the city, Pécs also defined its range of tourist attractions. Marketing campaigns launched to promote and highlight Pécs and the Mecsek, leading to a consistent rise in visitor numbers. The goals of the Mecsek Association also fitted perfectly with the tourism development of the city. The organization, founded in 1891, played a key role in establishing the infrastructure for active tourism in the Mecsek region, organizing hikes, and promoting its attractions, thereby making the natural beauty of the Mecsek accessible to the people of Pécs and beyond. The pinnacle of these initiatives was the establishment of the Shelter of Dömörkapu, commemorating the 40th anniversary of the Association. Following an impressive inauguration, the tourist facility embarked on a path of long-term development. Continual modernization efforts enabled the hotel to effectively adapt to evolving tourist demands. Its enduring regional significance is underscored by its resilience through decades of the socialist planned economy, privatization, and thorough transformation, now operating successfully as the Hotel Mediterrán, continuing to welcome guests to this day.

Keywords: Pécs, Mecsek, tourism history, tourism development, destination management

Kulcsszavak: Pécs, Mecsek, turizmustörténet, turizmusfejlesztés, desztináció-menedzsment

1. Bevezetés

A turizmustörténet a gazdaságtörténet egy olyan, egyre népszerűbb ága, amely a turizmus hatásait vizsgálja multidiszciplináris környezetben. Többek között foglalkozik a keresleti és kínálati oldallal, ezek egymásra, illetve a környezetre való ráhatásával is. Egy turizmustörténeti

munkán keresztül megismerhetjük a korabeli gazdasági környezetet, a gazdasági szereplők egymással és szélesebb körben lévő kapcsolatait, valamint a turizmus közvetlen és közvetett hatásait is. Képet kaphatunk olyan korabeli vállalkozói attitűdről is, amely megmutathatja a turizmus indukálta beruházások hátterét. Pécs mindig is híres volt turisztikai vonzerejéről, amely a 19. század utolsó évtizedeitől fogva folyamatosan erősödött. Az első világháború és a szerb megszállás következtében ugyanakkor megtörte az addigi gazdasági fejlődést.

A város, Magyarországon az elsők között, az 1920-as évek végétől tudatos turizmusfejlesztésbe és desztináció-menedzsmentbe kezdett. Az infrastrukturális beruházások, a turisztikai portfólió kialakítása, a város marketingjének megteremtése, illetve az országos turisztikai trendek (például filléres gyors vonatok, országos jelentőségű vásárok tartása) hatására megnövekedett Pécs vendégforgalma. Ennek következtében számos olyan gazdasági ág indult fejlődésnek vagy alakult át, amely nagymértékben alakította a város foglalkoztatását is.

A vendéglátáson és az idegenvezetésen kívül, megváltozott a szállásadás, azon belül pedig a szállodai par képe is.¹ Tanulmányomban a mecseki-, és így a pécsi turizmus egyik meghatározó szálláshelyének, a Mecsek Egyesület dömörkapui Menedékházának létrejöttét és működését mutatom be. Ezzel a turistaházzal Pécs városának 1891-ben alapított legnagyobb polgári szervezete fennállásának 40 éves jubileumát kívánták méltóképpen megünnepelni, amelynek ékköve volt a turistaház megépítése és felavatása 1931-ben.

2. Szakirodalom, források, kutatási kérdések

Tanulmányom forrásai több helyről származnak. Számatalan kortárs szakmai leírásából megismerkedtem a két háború közötti gazdaságtörténeti hatásokkal Magyarországon. Ezután az első világháború utáni Pécs sajátos gazdasági helyzete következett, amelyre a háborún kívül nagy hatással volt a szerb megszállás is; az átfogó képet számos tanulmány segítségével kaptam meg. Majd a különféle turisztikai szakirodalmi források bemutatták Pécs tudatos turizmusfejlesztését az 1920-as évek második felétől kezdve. A Mecsek, mint turisztikai desztináció tudatos fejlesztése bontakozott ki előttem a Mecsek Egyesület éves jelentései és pénztári mérlegei révén.

Az említett évkönyvek elengedhetetlen információkkal szolgáltak az egyesület mecseki tevékenységeiről, amelyek következtében fokozatosan épült ki az erdei turizmus Pécsen. A pécsi vendégforgalom és a dömörkapui Menedékház szoros kapcsolata tükröződött a korabeli helyi és országos sajtó cikkeiben. Ezekből megtudtam, hogy a turistaház miképpen tudott bekapcsolódni az országos folyamatokba, és ezáltal milyen hatása volt Pécs gazdaságára nézve. A Pécsi Napló, a Pécsi Figyelő, a Dunántúl és egyéb helyi- és országos sajtó hírei, beszámolóí segítettek életközelségre hozni a menedékház létrehozását. A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltárában végzett alapkutatásom révén pedig a szálloda sikerességére utaló iratokat találtam építési tervek, építkezési kérvények és ügymenetek formájában. A szálláshely jelentőségéről számos múzeumi és egyéb forrás is tanúbizonyságot tett.

A fent részletezett források segítségével kutatásomat két szakmai kérdés mentén végeztem. Arra voltam kíváncsi, hogy hogyan fejlődött Pécs város vendégforgalma az első világháború után, illetve hogyan jött létre és milyen turisztikai jelentősége volt a Menedékháznak?

3. A pécsi gazdaság az 1920-as években

Az első világháború Magyarországot, s azon belül Pécsset is megviselte. Hatalmas visszaesés következett be a város gazdaságában, romlott az életszínvonal, s jelentős szociális problémák léptek föl. A pécsi ipar néhány üzeme – szénbánya, Sopiana gépgyár, börgyár, dohánygyár – az állami megrendelések révén képes volt fenntartani magát a háború alatt, de az elhúzódó harcok következtében kialakult munkaerőhiány a termelés csökkenésével járt. A gazdaság egyéb ágazatai is rosszul jártak: az idegenforgalom és vendéglátás szektora a békeidők végével hatalmas forgalmat veszített el. Az egyre súlyosbodó nyersanyaghiány miatt fogyasztási visszaesés alakult ki. A magyar kormány a háborút hadikötvények kibocsátásával finanszírozta, ami a megtakarítások drasztikus csökkenéséhez vezetett. A hirtelen megnövekedett állami megrendelések hatalmas inflációt generáltak.²

A város megpróbáltatásai a háború befejeződésével nem értek véget. 1918 november közepén a város szerb megszállás alá került, s a 33 hónapig tartó folyamat során a szerbek módszeresen kirabolták a várost, s a dél-dunántúli térség igen nagy területét. A gazdasági konszolidáció csak lassan következett be a szerb megszállás után. Pécs városa és a lakosság is nagymértékben eladósodott. Az elszegényedett gazdasági szereplők 1921 után egyre nagyobb mértékben voltak a pénzügyi szektorra utalva; hatalmas bankfüggőségi viszony alakult ki.³ Ugyanakkor ez magával vonta azt, hogy a bankoknak és takarékszövetkezeteknek egyre nagyobb befolyásuk volt a helyi gazdaságra. A pénzügyi szereplők szolgáltatásaik révén jelentős tőkefelhalmozást értek el, amelyet más szektorokba (ipar, kereskedelem stb.) fektettek be. Ennek következtében ebben az időszakban számtalan olyan gazdasági társaság formálódott, amelyek háttérében valamelyik bank állt. A társasági működés létkérdéssé vált a vállalkozások számára is, hiszen csak így volt lehetőség tőkebevonásra.

Egyéni vállalkozásból társasági működésre váltott többek között a Hamerli József Gépgyár és Vasöntöde, amely 1925-ben már Sopiana Gépgyár és Vasöntöde Rt. név alatt üzemelt, vagy éppen a pécsi börgyár. Utóbbi részvényesei között az alapító Höfler család megtartotta a maga 25%-os tulajdonrészét.⁴ De lehetett ezt látni a turizmus területén is. 1922-ben 10 millió korona alaptőkével megalapított Dunántúli Szálloda és Élelmiszerüzemi Rt. a Dunántúli Bank Rt. neve alatt a vendéglátói és idegenforgalmi egységeket tömörítette egy társaságba a városban. Az említett részvénytársaság üzemeltette a Pannonia Grand Hotelt, a Nádor Szállót vagy éppen az Aranyhajó Szállodát.⁵

Az 1920-as években, a nehéz gazdasági korszakban hatalmas szerep jutott a városnak is. Míg korábban a magánberuházások domináltak, addig most Pécs városa próbálta kezdeményezni a változásokat. Ezek jellemzően (a Speyer-kölcson révén) olyan infrastrukturális beruházások voltak, amelyek sok munkanélkülit tudtak foglalkoztatni, és az elkészült munkálatok hozzájárultak a város hosszabb távú fejlődéséhez. Pécs fejlesztései ebben az időszakban leginkább a közmű- és a közlekedési szektorra terjedtek ki. Bővült az áramszolgáltatás köre, fejlesztették a vízművet és a szennyvízelvezetést, és kulcsszerep jutott a közlekedési ágazatnak is. A MÁV regionális igazgatósági szerepén kívül, járműjavítói sokaknak biztosított megélhetést. A város által felvásárolt villamosközlekedés pedig nyerséges működésével járult hozzá a költségvetéshez.⁶

4. A Mecsek Egyesület megalakulása, tevékenységei

A városban az 1890-es évekre fogalmazódott meg egy olyan civil egyesület megalakítása, akiknek tagjai felkarolják a Mecseket, azon kiépítik a szabadidős turizmus infrastruktúráját és ezzel megnyitják azt a nyilvánosság számára.⁷

A Mecsek Egyesületet, Pécs első turistaegyesületét 1891. április 30-án hozták létre a helyi polgárok közössége. A 162 tagot számláló polgári kör tisztségviselőinek sorában Kardos Kálmán – elnök (Baranya vármegye és Pécs főispánja), Bánffay Simon – alelnök (pécsi közjegyző), Zsolnay Vilmos – alelnök (iparos) és Kiss József – titkár (főreáliskolai tanár) is jelen voltak. A szervezet 1906-os alapszabályzatából megtudjuk, hogy „*az egyesület célja a Mecsek és közeli vidékével való gyalog és kocsiközlekedést alkalmas utak előállításával megkönnyíteni; a Mecseket és Tettyét a turistaság és társas kirándulások igényeinek megfelelően szépíteni, rendezni, fenntartani; úgy az ott található történelmi nevezetességű emlékeket valamint régiségeket az elpusztulástól megóvni; végre kiterjeszti tevékenységét az egyesület Pécs város és környéke szépirodalmi érdekeire is.*”⁸ Vagyis az Egyesület hozzáférhetővé kívánta tenni a baranyai hegyet, miközben az embereket az egészséges életmódra nevelték és ösztönözték.⁹

A Mecsek Egyesület megalakulásától kezdve a Mecsek és a Tettye népszerűvé tételén fáradozott. A turisták megszervezett, tudatos és szervezett irányítása egyértelműen az egyesületi tagok fáradhatatlan, gyakran kétkezi munkájának volt köszönhető. Fontos megjegyezni, hogy a szervezet a város, az erdészet és Pécs szinte összes lakójával szoros együttműködést ápoltak. 1891-ben mintegy 25 km turistautat jelöltek ki, amelyeket a következő években útjelző táblákkal láttak el és tartottak rendben. 1892-ben az első sétaút ünnepélyes átadása után a hegyvidék forgalma ezévből meghaladta az előző évtized látogatóinak számát. Ezt az utat Kardos Kálmán egyesületi elnök tiszteletére Kardos útnak nevezték el.¹⁰ A kezdeti sikereket még több és nagyobb szabású események követték. A megalakulás évétől kezdve folyamatosan népszerűsítették a Mecseket és látnivalóit.¹¹ 1892-ben átadták a Jakab-hegyen lévő István-kilátót.¹² Az egyesület csoportos kirándulásokat szervezett maguk, illetve a térséget felkereső más turista egyesületek számára is.¹³ A turisták igényeinek kiszolgálása elsőrendű szempont volt. Az egyesület az utak mentén padokat épített, fákat telepített, és 1893-ban felépítették az első menedékházat is a Kardos út felső részén, ahol később frissítőket és ételeket árusítottak.

1930-ig a Mecsek Egyesület a városért és a természetért tett fáradalmas munkáinak sora szinte végállathatatlan. A Mecseken kedvező fekvésű helyeken kilátókat emeltek, amellyel az odalátogatók beláthatták a térséget. Kilátó került a Zengőre (1900), a Bertalan sziklára (1901), a Misinára (1908) és a Nagy-Tubesre (1910) is. Utóbbiak közül talán a misinai Kiss József kilátó volt a legismertebb és legnépszerűbb – a mai TV torony elődje. Az Egyesület a kilátókon kívül különféle pihenőket vagy éppen útvonalakat létesítettek polgárok és szövetkezetek adományainak felajánlásaik révén. A Mecsek Egyesület az épített infrastruktúrán kívül számos más módon is hozzájárult a térség és a helyi gazdaság fejlesztéséhez: fényképek, levelező lapok és képeslapok segítségével tovább nőtt a Mecsek népszerűsége, előadásokat tartottak a helyi állat- és növényvilágról, és a hegység kínálta látnivalókról is. Az Egyesület működéséről évkönyvet adott ki, amelyben mindig számot adtak az elmúlt évek munkásságairól, pénztári jelentéssel kiegészítve azt. Nemzetközi szinten más egyesületekkel is tartották a kapcsolatot, akikkel folyóiratokat cseréltek, így eljuttatva a baranyai információkat például Svájcba is. A természete-

tet óvták és megfigyelték, aminek következtében a későbbi Kiss József kilátónál időjárás megfigyelő házikót avattak. A mérőműszerekkel ellátott, pécsi iparosok által készített alkotás a Széchényi téren található.¹⁴

A Mecsek Egyesület aktív szereplőjévé vált a helyi gazdaságnak, amire közvetlenül is nagy hatással volt. A megannyi objektum megvalósításához mindig a városi piaci szereplőket vonták be, amihez elengedhetetlen volt a sikeres pénzügyi működés. A taglétszám folyamatosan emelkedett, és az országban a legtöbb tagot számláló egyesületté vált fennállása alatt. A működés közben számos megpróbáltatás is érte a szervezetet; a háborúk, a szerbek bevonulása és az 1929-es világgazdasági válság is kihívások elé állította a mecsekieket.

5. A dömörkapui menedékház terve és kivitelezése

Az 1920-as évek közepe felé Pécs egyre népszerűbb turisztikai desztinációvá vált. A forgalom növekedéséhez hozzájárult, hogy az évenként tartható vásárok száma 12-re nőtt, illetve, hogy több országos konferenciát és szakmai összejövetelt is tartottak. A város életében nagy változást hozott, hogy a pozsonyi egyetemet Pécsre költöztették. 1923-tól a város nagymértékben hozzájárult az egyetem működéséhez. A több karral rendelkező egyetem működése serkentette a kereskedelmet, a vendéglátást, az építőipart. A hallgatóknak és a professzoroknak épületek kellettek (klinika, könyvtár, menza, kollégium stb.). A beruházások multiplikátor hatásait számos területen lehetett érezni, nem is beszélve az intellektuális erősödésről.¹⁵

A korábban megkezdődött közlekedési fejlesztések folytatódtak. Az országban 1932-től megindultak az ún. filléres vonatok, amellyel a fővárosi utasok vonatjegyük révén városnéző túrán is részt vehettek – jellemzően a fővárosból. A város legjelentősebb szállodái ekkor a Nádor Szálló, a Pannonia Grand Hotel, a Vadászúrt, a Vasúti Szálloda és a Hotel Excelsior voltak.¹⁶ Az 1930-as évek infrastrukturális fejlesztései mellett a város tudatos turizmusfejlesztésbe is kezdett. Pécs meghatározta saját turisztikai portfólióját, amiben két hangsúlyos részt különítettek el egymástól: a gazdag történelmi múlt és a fellelhető különböző korok nyomán lehatárolták a belváros kulturális- és örökségturisztikai látnivalóit, valamint a Mecseket, szabadidős turisztikai jelentősége miatt. Az elkülönített látnivalók marketingje is kezdetét vette; filmek, képeslapok, broszúrák vagy éppen a város kulcsának másolata járult hozzá Pécs népszerűsítéséhez.¹⁷

A Mecsek Egyesület 1930-ban a következő évi, fennállásuk 40. jubileumának méltó megünneplése végett egy kétemeletes turista és üdülőszállót álmodtak meg a Dömörkapu mellé, amellyel maradéktalanul kívántak megfelelni a kor legmagasabb elvárásainak. A dömörkapui völgy legfelső részének kiválasztásában a könnyű megközelíthetőség, a csodálatos mecseki panoráma és a szélvédettség játszottak szerepet.¹⁸ A menedékház ügyét először Kiss József terjesztette be egy áprilisi választmányi alkalmából, amelyen ismertették Hoffmann László egyesületi mérnök terveit, melyek április 8-ra elkészültek.¹⁹ A tervrajzok nagy sikert arattak. A következő májusi 24-ei választmányi gyűlésről a helyi sajtó részletes írásából megismerjük a felépítendő szállót: *„az új jubiláns menedékház a Dömörkapu alatt az egyesület saját telkén épül (...). A menedékház földszintjét mintegy 60 m² területű étterem, 25 m²-es klubszoba, az őrlakása (2 szoba, konyha, kamara pince), előtér, mellékhelyiség és a lépcsőház foglalják el, s előtte mintegy 100 m² területű nyitott terrasz lesz. Az első emeleten öt szoba (2 egyágyas, 3 kétágyas)*

van tervezve nyaralók, esetleg turisták részére, nagy előtér, folyosó s egy kisebb kamarával, mely idővel, ha a vízvezeték odavezethetik, fürdőszobául fog szolgálni. A második emeleten 5 turistaszoba lesz elhelyezve összesen 22 ágygal; folyosó és előtér, ahol szükségágyak lesznek elhelyezhetők. Az emeleten is félreeső helyek s az első emeleten nyitott terras, melyre két vendégszobából lesz kijárás. A vendégszobák hosszabb ideig fenntartózkodni kívánók részére kellemes otthonul fognak szolgálni bár egyszerű, de csinos berendezésükkel, hóféhér bútoraikkal.”²⁰

A Mecsek Egyesület közvetlen gazdasági hatására és egy fajta lokálpatriotizmusra kitűnő példa a turistaház építésének ügye, hiszen minél több helyi gazdasági szereplőt kívántak bevonni a kivitelezési folyamatokba. A munkálatokra versenykiírást hirdettek, amelyre több ajánlat is beérkezett. A beadott pályázatok közül kettő vonatkozott a teljes kivitelezésre, míg a többi projekt az almunkálatok megvalósítását nyerhették volna el. Az egyesület tagjai úgy döntöttek, hogy a megépítendő szálloda ügyét részmunkákra bontják; úgymint a föld-, kőműves-, beton-, burkoló-, elhelyező- és szigetelő munkák, ács-, bádogos- és tetőfedő munkák, asztalos- és asztalos vasalási munkák, mázoló-, üveges- és lakatos munkák, házi vízvezeték szerelő munkák, vaskályha- és takaréktűzhely-, valamint cserépkályha szállítási munkák.²¹ A kiválogatott nyertes pályamunkákat a szeptemberben tartott rendes évi közgyűlésen mutatták be: „*A Mecsek Egyesület legközelebb megkezdi a Dömör-kapu mellett kétemeletes, gyönyörű turista és üdülőházának felépítését, közel 70.000 pengős összköltséggel. A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel adta hozzájárulását az építkezések haladéktalan megkezdéséhez és hogy azok mennél több pécsi iparost foglalkoztassanak, úgy határozott, hogy részmunkákban adja ki az építkezést Himmel és Szlipcsevics, Kecskés Vince, Siebenfreund Nándor, Matiovics György, Pozsegovics Károly, Tichy Aladár és Berkics Antal pécsi iparosoknak és vállalkozóknak. A város a jubileumi turistaház felépítését 10.000 pengővel támogatja és 17.000 pengős olcsó kölcsönt nyújt Visnya Ernő kincstári főtanácsos közbenjárására a Pécsi Takarékpénztár.”²²*

A valósághoz hozzátartozik, hogy a városi támogatás fejében a Kardos úti pavilon új tulajdonosa Pécs lett, amelyből erdőlakot alakítottak ki.²³ Az egyesület a projekt megvalósulását 1930. szeptember 8-án kérvényezte a várostól. Ebből kiderül, hogy a felépítendő menedékházat saját birtokain a 9475 és 9476-os helyrajzszám alatt kívánja felépíteni, illetve a munkálatokhoz a Mecseken található forrásvizet használnák fel.²⁴ Már az előzetes leírások alapján elmondhatjuk, habár menedékháznak nevezték a korbán, annál sokkal modernebb létesítményről volt szó; a turisták igényeit maradéktalanul kielégítő, szállodának nevezhető szálláshelyről. Hasonló véleményen volt egy korabeli lap szerzője is, amely szerint a turistaház „*úgy kényelemben, mint szépségben, bátran felveszi a versenyt sok külföldi hegyi szállodával*”.²⁵

Az építkezés jó ütemben haladt, amelyből a legtöbb tag kivette részét. Az 1931. március 26-án tartott ülésnek jegyzőkönyvéből megtudjuk, hogy 1930 végén, már a téli fagy előtt tető alá került az épület.²⁶ A dömörkapui menedékház megépüléséről az egyesület így számolt be évkönyvében: *az épületben egy nagy étterem, egyesületi szoba, 5 vendégszoba 8 ágygal és 5 turistaszoba 20 hálóllyel, egy 2 szobás gondnoki lakás, fürdőszoba és cselédszoba van, egyszerű, de tartós és a nagyobb igényeket is kielégítő kivitelben. A vízellátás ideiglenesen egy a tetőtérben elhelyezett és egy cca 15 m³ hasznos ürtartalmu ciszternából kézi erővel táplált mendencével van megoldva, miután a közeljövőben lehetőség nyílik a városi vízvezeték bevezetésére. Az építkezés 1930. év szeptemberében kezdődött meg és az épület 90 munkanap alatt került tető alá és a szokatlanul hosszú és kemény tél után újabb 90 munkanap alatt készült el teljesen.*

Az épület a terraszokkal együtt 1.685 m³ beépített köbtartalom mellett a tereprendezéssel és minden mellékteljesítménnyel m³-ként 32.30 P-be került, míg a teljes berendezés cca 15.000 pengőt emésztett fel. Bevezettük a villanyt és telefont, kényelmes bútorokat állítottunk a terraszokra, hogy otthonossá és kedveltté tegyük azt a helyet, mely a Mecsek gyöngyének ígérkezik.”²⁷

A turistaház megépülését nemcsak regionális viszonylatban tartották jelentősnek. Egy fővárosi lap is egyetértett abban, hogy a szálláshely nagyban fog hozzájárulni a mecseki idegenforgalom emeléséhez.²⁸ A menedékházat fokozatosan nyitották meg a nyilvánosság előtt; 1931. július 29-ei sajtóbemutató után étel és ital szolgáltatással várta a túrázókat, míg a szálló vendégszobáit augusztusban már igénybe lehetett venni. A korabeli turista vendégházakra jellemzően a dömörkapui is saját házirenddel bírt, melyben olyan pontok szerepeltek, mint a hangos mulatozás tilalma, a kínált hideg-meleg étel szolgáltatások, vagy az egyesületbe való belépés lehetősége a helyszínen. Ugyanakkor a turistaházat nevéből eredően elsősorban a turistáságnak építették. Tehát a szabadidős vendégek, korabeli elnevezéssel élve vikendezők, általában magasabb költségen, és rövidebb ideig használhatták a szálló kapacitásait, de azt is csak akkor, ha az erdei turisták nem jelentkeztek be rá.²⁹ A megnyitott szálloda végső kiosztásában 28 kapacitással bírt, melyet 4 darab egy- és 3 darab kétágyas vendégszoba, illetve 3 darab 6 ágyas (3 emeleteságy szobánkként) úgy nevezett turistaszoba alkotott.³⁰

A szálló végül 68.093 pengőből készült el, amely nemcsak az építkezési költségeket és berendezéseket foglalta magában, hanem útépítési- és talajrendezési munkálatokat, edényeket, evőeszközöket és minden olyan tételeket, amelyek nem szerepeltek az eredeti költségvetésben.³¹ Az építkezés pénzügyikerete tagdíjakból, az Egyesület szolgáltatásainak bevételeiből (ki látójegyek, frissítő árusítások, szervezett túrák, estélyek és bálók rendezése stb.), adományokból (például Pécs városa, a Magyar Turista Szövetség), hitelből (a Pécsi Takarékpénztár által) és egyesületi kölcsönkötvényekből (58 darab 100 pengő értékű, 6%-os éves nettó kamatozás) állt.

A levéltári iratokból megtudjuk, hogy a Mecsek Egyesület 1931 márciusában a korábbi 17.000 pengő értékű kölcsön megemeléséről döntött. Ennek oka nem a rossz szervezeti gazdálkodás volt, csupán likviditási nehézségek jelentkeztek volna az építkezés évében. Ezt kiküszöbölendő az egyesület a Pécsi Takarékpénztárral egyeztetve 35.000 pengős hitelállományt igényelt. Természetesen a Takarékpénztár elfogadta a szerződést, amely névértéke mellé évi nettó 9%-os kamatot állapított meg. Mivel az eltérő pénzáramok okozta helyzetet kezelni kellett, az egyesület kölcsönkötvényeket bocsátott ki. Ezeket az egyenként 100 pengő névértékű, 10 éves futamidejű, nettó 6%-os éves kamatozású papírokat 1931. július 1-ig kellett megváltania azoknak, akik pártolni szerették volna a Dömörkapu ügyét.³² Az egyesületi kötvények rendszeréhez hozzátartozott az is, hogy 1932-től az állomány ¹/₁₀-ét sorshúzás útján visszafizették, míg a maradék után minden év július 1-én fizettek kamatot. Ezen bonyolult hitelkonstrukció kialakulásában nagy szerepe volt Pécsnek is. Ugyanis a város adományáról 1930. szeptember 30-án megtartott közgyűlésén úgy döntött, hogy két 5.000 pengős részlettel segítik a menedékház megépülését 1931–32-ben adományozva azt.³³ A mintegy 180 nap alatt felépített szálláshely felavatása 1931. szeptember 13-án történt meg. A Mecsek Egyesület négy évtizedes munkájával megteremtette az erdei turizmust a Mecseken, aminek ékköve a dömörkapui turistalak átadása volt. A szálló felavatása előtt a M. E. díszközgyűlést tartott, amin a 40 éves tagokat külön

díjazták – névsorukban kiemelkedő pécsi polgárokkal, mint például Dr. Nendtvich Andorral vagy Reéh Györggyel.³⁴

6. A turistaház továbbfejlesztése az 1930-as években

A menedékház ügye nemcsak a jubileum felépítése után volt fontos az egyesület számára. Megnyitásával egy hosszútávú fejlődés vette kezdetét a szálló életében, amely szinte azonnal vált szerves részévé a turistaságnak, így közvetetten a pécsi idegenforgalmi folyamatoknak is.

A Menedékházat már a kezdetektől fogva rendszeres üzemeltetés mellett képzelték el, nyáron és télen egyaránt. Habár központi fűtéssel nem rendelkezett, illetve a folyóvíz ellátás ideiglenes megoldással lett csak orvosolva, a szállót kemencékkel és kályhákkal téliesítették. A szezonális kiküszöbölésével így télen is akadtak vendégek; 1931 végén két budapesti turistacsoport töltötte a karácsonyt a Mecseken.³⁵ Az épületet bérlő üzemeltette, aki felelt a zavartalan működésért; cserébe a kihasználtságra nem lehetett panasza. A látogatószám folyamatosan növekedett, amelyben nagy szerepe volt a mérséklődő áraknak is. A helyi sajtóból kiderült, hogy 1932 nyarán egyágyas teraszos szobát mintegy 75, míg kétágyas párját 100 pengőért lehetett megváltani, amihez napi 4 pengőért teljes ellátást biztosítottak; a vendéglős a kiemelkedő szakember, Piller Károly volt.³⁶ A szálló egész éves működése, illetve a Mecsek téli hasznosítása miatt a nyári bakancsos turizmust a sielés, a szánkózás és a téli sportok váltották fel. Ennek keretében az egyesület 1934-ben egy mintegy 1315 méteres lesikló pályát építtetett a Misina és a Dömörkapu között nagyjából 5.000 pengő értékben.³⁷

Az egyik pécsi ínségmunka keretén belül autótutat építettek ki a Dömörkapuhoz, amellyel tovább nőtt a hely látogatottsága.³⁸ Feltehetően ez a munka tehetette fel a pontot Dr. Nendtvich Andor pécsi polgármester és a Mecsek Egyesület elnökének hosszúéves és kitartó munkájára, aminek elismeréseképpen az 1932. május 28-án tartott rendes éves közgyűlésen a menedékházat Dr. Nendtvich Andor Háznak keresztelték át.³⁹ A szálló nemcsak országosan, hanem nemzetközileg is fogadott szállóvendégeket.⁴⁰ A műút kiépítése után 1933-ban autótaxis megállapodás keretében 1 pengőért lehetett feljutni a Dömörkapuhoz, amely intézkedés tovább növelte a Mecsek, és így a turistalak látogatottságát.⁴¹ Az igazi áttörést viszont a menetrendszerű autóbusz forgalom jelentette; a viteldíj a Széchenyi tértől a Menedékházig mindösszesen 80 fillér volt oda-vissza.⁴²

A menedékházat felépítésétől kezdve folyamatosan bővítették és rendszeresen hajtottak végre valamilyen fejlesztést – például a Dömörkaput a várossal összekötő aszfaltút 1935-ös villanyvilágosítása. Mégis az első nagyobb beruházás az 1936-os átépítés volt. Az eredeti leltári forrásokból kiderült, hogy augusztus 6-án az Egyesület a turistaház bővítésére és egy gazdasági melléképület hozzátoldására kérte a várost. A csatolt tervrajzok alapján minimális átalakítások és újraelosztások után megnövelnék a szálló kapacitását, illetve biztosítanák a teljes turistaház folyóvízzel történő ellátását a Mecseken megépült szanatórium víztározójából. A nagyszabású beruházásra a várossal való egyeztetések után 12.690 pengőt állapítottak meg. Az igen magas összeget az indokolta, hogy a szálló bekötésén túl a polgári szervezet javaslatára egy nagyobb átmérőjű csőrendszert irányoztak elő, amellyel egy a jövőben esetlegesen kiépülő nyaralótelep vízellátását is biztosították volna; természetesen ez a városnak is érdekében állt, ezért helyben hagyták a módosítást. Pécs involválása azért is nagyon fontos az ügyben, mert a

város csakis abban az esetben vállalta magára az építkezési munkálatok felének költségét, amennyiben az egyesület állta a másik 50%-ot, mintegy 6.345 pengőt.

Ezenfelül a menedékház szennyvízelvezetéséről az egyesületnek magának kellett gondoskodnia úgy, hogy az semmilyen módon ne szennyezhesse a városi vízellátást. A feltételek elfogadása után megkezdődhettek az előkészítések. Az Egyesület pénzügyi helyzetéből fakadóan 5.000 pengőt helyezett el letétben, amely következtében 1940-ig ment a huzavona Pécs városával a fennmaradó összeg tisztázása során; végeredményben az addigra késedelmi kamatokkal növelt 1.515 pengőt a város méltányossági alapon elengedte az egyesületnek. A pécsiek a Magyar Kir. Kereskedelemügyi Miniszterhez is fordultak támogatásért, aki 2.000 pengőt adományozott az ügy előmozdítása érdekében.

Mindezek ellenére nem mondhatjuk azt, hogy a szervezet rosszul gazdálkodott volna, hiszen 1935-ben teljesen törlesztették a Takarékpénztár felé fennálló tartozásukat. A pénzügyek tisztázása után a csővezetékek és egyéb idomok leszállítása érdekében zártkörű pályázat keretében 5 vállalat adott be pályázatot, amelyből a legkedvezőbb ajánlatot a Mannesmann cső és vaskereskedelmi Rt. adta be. A mintegy 7.723 pengő értékű alapanyag beszerzése után megtörténtek a kivitelezési munkálatok, aminek következtében a Nendvitch Andor Ház megújultan, 30 kapacitással fogadhatta vendégeit.⁴³

„Menedékházunkat az elmúlt év folyamán vízvezetékekkel, fürdőszobával, 8 ágyas férfi- és 6 ágyas női turistaszobával, 2 szobás gondnoki lakással bővítettük. (...) Az átépítések folytán nagyobbodott az étterem is s az egyesületi tagoknak fenntartott szoba is újra rendelkezésre áll, de lényegesen bővültek a mellékhelyiségek, így a konyha és söntés s külön épületet létesítettünk a mosókonyhának, fa- és szénkamrának, az elfolyó szennyvíznek priester telepet építettünk, turistáknak 3 mosdós, zuhanyos fürdőszobával s lent a kertünkben 3 zuhanyozó felszerelésével igyekeztünk minél kellemesebb tartózkodási lehetőséget biztosítani. A bővítés folytán 4 egyágyas, 6 kétágyas, 1 nyolcágyas és 1 hatágyas szoba áll rendelkezésre, ami meghaladja a turistaforgalom arányait, (...) mert bár a szobák berendezése egyszerű s a szállodai luxust nélkülözi, ám tisztaságával s egyszerűségében is kényelmes, otthonos hangulatával kellemes tartózkodási helyül szolgál. Ruganyos, matracos ágy 2 tollpárnával, paplannal, éjjeli szekrény világítással, ruhaszekrény, mosdó, asztal és karosszék képezi a szobák berendezését, az ágy előtt szőnyeg, az ablakon függöny, a lámpán ernyő s a fali tükör, s néhány kép teszi luxus nélkül is lakályossá a szobákat.” – olvasható az egyesület 1936-os évét összefoglaló kiadványában.⁴⁴

A folyton modernizálódó épület, a szakavatott vezetés, illetve az elhelyezkedés is bizonyára közre játszott abban, hogy a szálló számos díszvacsorának, összejövételnek és társas eseménynek adott otthont – persze szerény keretek között, nem elfeledve a szigorú házirendet.

7. Összegzés

Pécs a turizmus jótékony hatásainak korai felismerését követően hamar kezdett tudatos turizmusfejlesztésbe. Ezen fejlesztések mellett, 1925-től kezdve a város kialakította a saját turisztikai portfólióját, amelynek elemeit ezután gondozásba vette. A korai marketing tevékenységek, a tudatos desztináció menedzsment és az országos turisztikai trendeknek hatása nem maradt el; Pécs vendégforgalma folyamatosan növekedett. Számos szálloda fogadta a városba látogatókat, amelyek maximálisan igyekeztek megfelelni a korabeli igényeknek.

A szálláshelyek egyik különleges esete volt a Mecsek Egyesület dömörkapui Menedékháza. A turistaház folyamatosan fejlődött és egyre népszerűbb szálláshellyé vált az 1931. évi megnyitásától kezdve. Hamar Pécs idegenforgalmának kedvelt szállásává vált, amelyet a folyamatosan emelkedő vendégéjszakák száma is alátámaszt. A szálló nagyban járult hozzá a térség hosszú távú turisztikai fejlesztéséhez azáltal, hogy a második világháborút követően a tervgazdaság alatti években is az erdei turistaság kedvelt és látogatott szállodája maradt.

Az épületet többször renoválták, legutóbbi átépítése 1991-ben történt meg. A privatizáció időszakában a MÁV vásárolta meg, majd egy mintegy 70 fő kapacitású szállodát nyitott a helyén. A szálláshely a mai napig egy háromcsillagos szállodaként funkcionál.⁴⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Babics András [1952]:** A pécsvidéki kőszénbányászat története. Közoktatásügyi Kiadóvállalat. Budapest.
- Baronek Jenő [2012]:** A 121 éves Mecsek Egyesület. In: Pécsi Szemle. 15. évf., Tavasz. Pécs. 46–57. old.
- Bártfai Endre [2009]:** A magyar szállodaiipar története 1848–1945. In: Rubovszky András–Szigeti Andor–Walkó Miklós: A magyar vendéglátás és turizmus újkori története. Szaktudás Kiadó. Budapest.
- Bezerédy Győző [1996]:** A pécsi vásárok 1846–1937. In: Szirtes Gábor (szerk.): A pécsi vásárok 150 éves története. A termékbemutatótól a nemzetközi vásárig. Pécsi Ipari Vásár Vállalkozásszervező és Tanácsadó Kft. Pécs. 17–52. old.
- B. Horváth Csilla [2002]:** A Mecsek Egyesület története 1891–2002. Mecsek Egyesület. Pécs.
- B. Horváth Csilla [1990]:** A Múzeum Helytörténeti gyűjteményében lévő, Pécsét ábrázoló képes levelezőlapok III. A Mecsek. In: Uherkovich Ákos (szerk.): A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 34. (1989). Janus Pannonius Múzeum. Pécs. 175–190. old.
- B. Horváth Csilla [1992]:** A Mecsek Egyesület története I. (1891–1916). In: Uherkovich Ákos (szerk.): A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 36. (1991). Janus Pannonius Múzeum. Pécs. 133–148. old.
- Borsy Judit [2010]:** 3. Ipari kisüzemek, vendéglátás. In: Nagy Imre Gábor (szerk.): Források Pécs város polgárosodásáról (1867–1921) – Tanulmányok és források Baranya megye történetéből 15. Baranya Megyei Levéltár. Pécs. 71–144. old.
- Gál Zoltán [2005]:** A pécsi magánbankárok felemelkedése és bukása a 19. század derekától az 1930-as évekig. In: Szirtes Gábor–Vargha Dezső (szerk.): Mozaikok Pécs és Baranya gazdaságtörténetéből. Pro Pannónia Kiadó. Pécs. 35–54. old.
- Gonda, Tibor–Kaposi, Zoltán [2022]:** Innovative tourism development in a Hungarian regional centre in the 1930s. In: Journal of Tourism History. Vol. 14. Issue 2. Elérhetőség: <https://www.tandfonline.com/>. 202–214. old.
- Kaposi Zoltán [2002]:** Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs.
- Kaposi Zoltán [2006]:** Pécs gazdasági fejlődése 1867–2000. Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara. Pécs.

- Kaposi Zoltán [2020]:** Pécs gazdasági változásai az első világháború idején. In: Közép-Európai Közlemények. A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány, és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek referált folyóirata. 13. évf., 3. szám. 99–122. old.
- Kaposi Zoltán [2022]:** Pécs gazdasági fejlődése 1867–1914. In: Kaposi Zoltán–Vonyó József (szerk.): Pécs története VI. Iparosodás – polgárosodás. Pécs a dualizmus korában (1867–1918). Pécs Története Alapítvány – Kronosz Kiadó. Pécs. 103–192. old.
- Kaposi Zoltán [2023/a]:** Gazdasági változások Pécsen az 1920-as években. In: Lengvári István (szerk.): Felsőoktatás Trianon után. PTE Egyetemi Levéltár. Pécs. 9–48. old.
- Kaposi Zoltán [2023/b]:** Válságból válságba. A pécsi kereskedelem változásai 1921–1930. In: Közép-Európai Közlemények. A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány, és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek referált folyóirata. 16. évf., 1. szám. 9–26. old.
- Kopasz Gábor [1988]:** A baranyai kisipar és a kézművesiparosok helyzete a szerb megszállás alatt. In: Szita László–Vonyó József (szerk.): Történeti tanulmányok Dél-Pannóniából I. Pécsi Akadémiai Bizottság. Pécs. 131–139. old.
- Lengyel György [1989]:** Vállalkozók, bankárok, kereskedők. A magyar gazdasági elit a 19. században és a 20. század első felében. Magvető Kiadó. Budapest.
- Magyar Compass [1922]:** Nagy Magyar Compass (Azelőtt Mihók-féle) 1920/21 XLVIII. évfolyam az 1922-ik évre. Pénzügyi és kereskedelmi évkönyv. II. rész: biztosító-, ipar- és közlekedési vállalatok, állam és városok pénzügyei. Stephaneum nyomda. Budapest.
- Majdán János [2005]:** Pécs, mint közlekedési központ (1846–1946). In: Szirtes Gábor–Vargha Dezső (szerk.): Mozaikok Pécs és Baranya gazdaságtörténetéből. Pro Pannónia Kiadó. Pécs. 55–85. old.
- Pécs Lexikon [2010]:** Romváry Ferenc (szerk.): Pécs Lexikon I.–II. kötet. Pécs Lexikon Kulturális Nonprofit Kft. Pécs.
- Tegzes Ferenc [1999]:** Pécs közlélmzése az I. világháború idején. In: Font Márta–Vonyó József (szerk.): Tanulmányok Pécs történetéből 5–6. Pécs Története Alapítvány. Pécs. 139–149.
- Trebbin Ágost [2006]:** A pécsi Nádor Szálló regénye. Fejezetek egy pécsi szálloda történetéből 1846–1988. Házmaster '98 Kft. Pécs.
- T. Mérey Klára [1985]:** Dél-Dunántúl iparának története a kapitalizmus idején. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Siptár László [1996]:** A Pécsi Takarékpénztár rövid története (1845–1948). In: Vonyó József (szerk.): Tanulmányok Pécs történetéből 2–3. Pécs Története Alapítvány. Pécs. 55–66. old.
- Varga Patrik Zsolt–Kaposi Zoltán [2023]:** A modern szállodaipar létrejötte Pécsen a XIX–XX. század fordulóján. In: Turizmus Bulletin. 23. évf., 4. szám. Budapest. 40–47. old.

A Mecsek Egyesület Évkönyvei az egyesületi évekről, kiadva Pécsen (M.E. ÉK):

- M.E. ÉK [1931]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XL. egyesületi évről. 1930.
- M.E. ÉK [1932]:** Kiss József (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLI. egyesületi évről. 1931.
- M.E. ÉK [1933]:** Kiss József (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLII. egyesületi évről. 1932.
- M.E. ÉK [1934]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLIII. egyesületi évről. 1933.
- M.E. ÉK [1935]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLIV.-ik egyesületi évről. 1934.
- M.E. ÉK [1936]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLV.-ik egyesületi évről. 1935.
- M.E. ÉK [1937]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLVI.-ik egyesületi évről. 1936.
- M.E. ÉK [1938]:** Kaltneker Pál (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLVII.-ik egyesületi évről. 1937.
- M.E. ÉK [1939]:** Szabó Pál–Nádor Lajos (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a XLVIII.-ik egyesületi évről. 1938.
- M.E. ÉK [1940]:** Páldi Géza (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve a 49.-ik egyesületi évről. 1939.
- M.E. ÉK [1942]:** Páldi Géza (szerk.): A Mecsek Egyesület Évkönyve az 51. egyesületi évről. 1941.

Sajtóforrások

Dunántúl: [1928. 10. 30]: 30 ezer idegen fordul meg évente Pécsett; [1930. 05. 25]: Kétemeletes menedékház épül a Mecseken; [1930. 07. 13]: Versenyárgyalási hirdetemény; [1930. 08. 15]: Tömeges ajánlat érkezett be a Mecsek-Egyesület Dömör-kapui turistaházának építésére; [1930. 09. 14]: Hetvenezer pengős költséggel turista és üdülőház épül a Mecseken; [1931. 07. 31]: Megnyílt a Dömör kapui szálló; [1931. 08. 09]: A vikendezők százai keresik fel...; [1931. 09. 15]: A 40 éves Mecsek Egyesület; [1931. 12. 22]: Két budapesti turistacsoport...; [1932. 05. 31]: A Mecsek egyesület közgyűlésén Nendtvich...; [1932. 06. 21]: Nyaralás a Mecseken; [1932. 08. 20]: A dömörkapui turistaházban...; [1933. 06. 14]: A Mecsek Egyesület hírei; [1933. 06. 25]: Július 1-től...; [1934. 03. 28]: A Mecsek Egyesület egy .... Pécs.

Uj Nemzedék: [1931. 04. 22]: Még a tavasszal megnyitják a mecseki turistaházat. Budapest.

Pécsi Est: [1922. 04. 25]: A Pannóniát és Nádort a Dunántúli Szállodai és élelmiszerüzemi RT. ... Pécs.

Pécsi Figyelő: [1890. 10. 29]: A Mecsek-szépitő egyesület célja; [1892. 05. 18]: A Kardos Kálmán-út megnyitása; [1892. 06. 15]: A Mecsek - egyesületből. Pécs.

Pécsi Hírek: [1931. 07. 27]: Az új mecseki menedékház; [1931. 08. 03]: A Dömörkapui turista .... Pécs.

Pécsi Lapok: [1922. 04. 23]: Vendéglőket és szállodákat bérlő részvénytársaság. Pécs.

Pécsi Napló: [1931. 07. 12]: A Mecsek Egyesület köréből; [1932. 09. 04]: Utóidény a Mecsek Egyesület...; [1933. 10. 22]: Szerdai választmányi ülésen...; [1935. 07. 16]: Elkészült a város ajándékulcsa. Pécs.

Pesti Napló: [1930. 05. 01]: Uj menedékház épül a Mecsekben. Budapest.

Városok Lapja: [1934. 01. 01.]: Mecseki képek. Budapest.

Levéltári források: Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára (MNL BaVL):

MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 17–100206/1940 [1936. 05. 10.]: a Mecsek Egyesület a Dömörkapu Menedékház csatornázási és vízvezeték építésének teljes ügymenete. 1–111. old.

MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 4750/1931 [1930. 04. 08]: a Mecsek Egyesület a Mecseken a 9475 és 9476 helyrajzi számon építendő kétemeletes turistaház építési ügye és építési tervei. 1–6. old.

MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 21468/1937 [1930. 09. 06.]: a Mecsek Egyesület a Mecseken a 9475 és 9476 helyrajzi számon építendő kétemeletes turistaház építési ügye és a Dömörkapu Menedékház bővítésének építési ügye 1935–1936-ban. 1–18. old.

MNL BaVL X. 66. a. doboz: a Mecsek Egyesület közgyűlési mutatókönyve és közgyűlési jegyzőkönyveinek a Dömörkapu Menedékházra vonatkozó bejegyzései 1930–1933 között. 1–40. old.

MNL BaVL X. 66. b. doboz: a Mecsek Egyesület általános iratai, alapszabályzata, a Mecseken építendő Dömörkapu Menedékház építési naplói, az Egyesület látogatókönyve és vándorgyűlési naplói. 1–67. old.

MNL BaVL X. 66. c. doboz: a Mecsek Egyesület pénzügyi iratai, zárszámadásai, kifizetései, számlái és nyugtái 1931–1946-ra vonatkoztatva. 1–16. old.

MNL BaVL XV. 1. b. 392. [1944. 03. 18]: a Mecsek Egyesület dr. Nendtvich Andor Menedékházának csatornázási, átalakítási terve. 1–2. old.

JEGYZETEK/NOTES

¹Kaposi [2022]; Borsy [2010] 135–144. old; Pécs Lexikon [2010]; Lengyel [1989]

²Kaposi [2020]; Kaposi [2002]; Tegzes [1999]; Siptár [1996]; Kopasz [1988]; T. Mérey [1985]; Babics [1952]

³Gál [2005]; Siptár [1996]

⁴Kaposi [2023/a]; Kaposi [2006]

⁵Trebbin [2006]; Magyar Compass [1922] p. 1405; Pécsi Est [1922. 04. 25]; Pécsi Lapok [1922. 04. 23]

⁶Kaposi [2023/a] 25–30. old.; Kaposi [2023/b]; Majdán [2005]

⁷B. Horváth [2002] pp. 9–14.

⁸MNL BaVL X. 66. b. [1903. 06. 13]

⁹Baronek [2012]; Pécsi Figyelő [1890. 10. 29]

¹⁰B. Horváth [2002] pp. 16–19; Pécsi Figyelő [1892. 05. 18]

¹¹B. Horváth [1990]

¹²B. Horváth [1990] 179. old; Pécsi Figyelő [1892. 06. 15]

- ¹³B. Horváth [1992] 135–136. old.
- ¹⁴B. Horváth [2002]
- ¹⁵Kaposi [2023/a] pp. 28–29; Bezerédy [1996]
- ¹⁶Varga–Kaposi [2023]; Bártfai [2009]
- ¹⁷Gonda–Kaposi [2022]; Pécsi Napló [1935. 07. 16]; Dunántúl [1928. 10. 30]
- ¹⁸M.E. ÉK [1931] 31. old.
- ¹⁹MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 4750/1931 [1930. 04. 08]
- ²⁰Dunántúl [1930. 05. 25]; Pesti Napló [1930. 05. 01]
- ²¹Dunántúl [1930. 08. 15]; Dunántúl [1930. 07. 13]
- ²²B. Horváth [2002] p. 95; Dunántúl [1930. 09. 14]
- ²³Pécsi Napló [1931. 07. 12]
- ²⁴MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 21468/1937 [1930. 09. 06]
- ²⁵Városok Lapja [1934. 01. 01.]
- ²⁶MNL BaVL X. 66. a. [1931. 03. 26]
- ²⁷M.E. ÉK [1931] 31–32. old.
- ²⁸Uj Nemzedék [1931. 04. 22]
- ²⁹Dunántúl [1931. 08. 09]; Dunántúl [1931. 07. 31]
- ³⁰Pécsi Hírek [1931. 08. 03]; Pécsi Hírek [1931. 07. 27]
- ³¹MNL BaVL X. 66. a. [1931]
- ³²MNL BaVL X. 66. c. [1931. 07. 01]
- ³³MNL BaVL X. 66. a. [1931. 03. 26]; MNL BaVL X. 66. a. [1930. 09. 30]
- ³⁴Dunántúl [1931. 09. 15]
- ³⁵Dunántúl [1931. 12. 22]
- ³⁶Pécsi Napló [1932. 09. 04]; Dunántúl [1932. 06. 21]
- ³⁷M.E. ÉK [1934] pp. 28–35; Dunántúl [1934. 03. 28]; Pécsi Napló [1933. 10. 22]
- ³⁸M.E. ÉK [1933] pp. 20–27.
- ³⁹Dunántúl [1932. 05. 31]
- ⁴⁰Dunántúl [1932. 08. 20]
- ⁴¹Dunántúl [1933. 06. 14]
- ⁴²Dunántúl [1933. 06. 25]
- ⁴³MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 17–100206/1940 [1940]; MNL BaVL IV. 1406. h. „F” 21468/1937 [1937]; MNL BaVL XV. 1. b. 392. [1935]
- ⁴⁴M.E. ÉK [1937] 6–7. old.
- ⁴⁵M.E. ÉK [1931–1942]

GLOFÁK PÉTER

PhD., Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

*PhD., University of Pécs, Faculty of Natural Sciences,
Doctoral School of Earth Sciences, Pécs*

ORCID: 0000-0001-7012-3995

e-mail: glofak@t-online.hu

MÁTHÉ RÉKA ZSUZSÁNNÁ

PhD., tudományos munkatárs, adjunktus

NKE Európa Stratégia Kutatóintézet, Budapest; Sapientia EMTE Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék, Marosvásárhely

research fellow, Ludovika University of Public Service,

Europe Strategy Research Institute; Budapest

assistant professor, Sapientia Hungarian University of Transylvania, Department of Applied Social Sciences, Targu Mures

ORCID: 0009-0006-6694-484X

e-mail: mathe.reka@uni-nke.hu

AZ EURÓPAI UNIÓ KILÁTÁSAI A GEOÖKONÓMIAI ERŐTÉR BEN

PROSPECTS OF THE EUROPEAN UNION IN THE GEOECONOMIC SPACE

ABSTRACT

In this article, we examine what significant geoeconomic conflicts the European Union is currently involved in and how the trade openness of individual countries is evolving based on the latest available data. We will explore the impact of these conflicts on trade relations, particularly focusing on how the European Union is adapting its strategies in response to shifting geopolitical dynamics. Additionally, we analyze the broader implications of recent restrict measures introduced by the EU, considering their effects on the EU economy as a whole. By analyzing the nuances of these tensions, we aim to provide a comprehensive overview of the current geoeconomic landscape, offering insights into potential future developments and strategies that the European Union could pursue to mitigate risks. We found that there is a danger that the number of economic sanctions in the world will increase and become more severe in the coming years. Given that the trade openness of the European Union is significantly higher than that of the USA and higher than that of China or India, the expanding geoeconomic struggles of the world would heavily affect the economy of the European Union. Hungary may be, to a particularly large extent hurt by these economic struggles, since its trade openness is outstanding not only in the European Union, but also in the world. Therefore, it is the European Union's (and Hungary's) economic interest that the geoeconomic conflicts in the world do not escalate in the coming period.

Kulcsszavak: Európai Unió, gazdasági hadviselés, geoökonómia, Oroszország, Kína
Keywords: European Union, economic warfare, geo-economics, Russia, China

1. Bevezetés

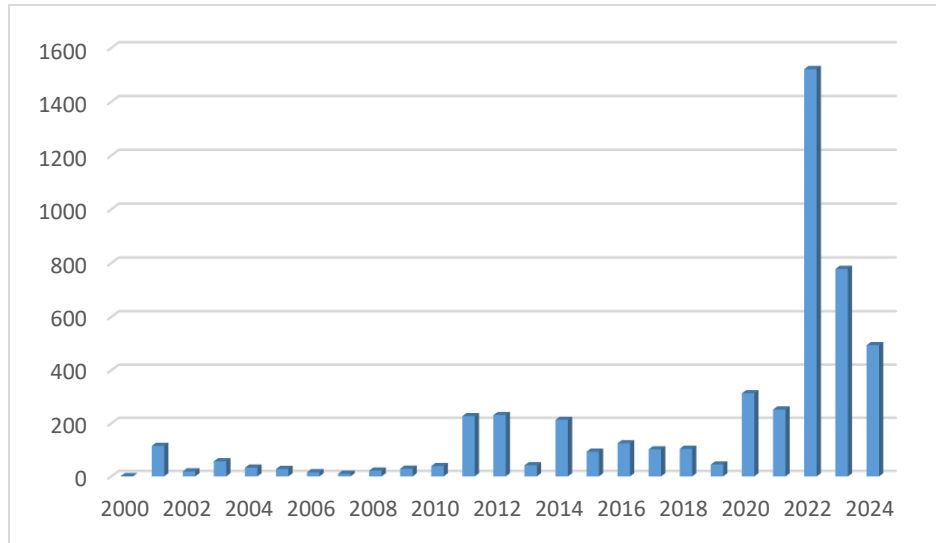
A gazdasági hadviselés már az ókor óta végig kíséri az emberiség történetét, de a gazdasági hadviselés tudatos nagyhatalmi stratégiája csak a 20. század elején jelent meg Woodrow Wilson, amerikai elnök elméletében, aki felvázolta, hogy a jövőben az Egyesült Államok külpolitikai céljait katonai erő helyett gazdasági eszközökkel tudja majd elérni.¹ Bár Wilson idealista elméletét sokan vitatták – és a második világháború is rácsúszott – a 20. század során egyre fontosabbá váltak a gazdasági eszközök a nagyhatalmi geopolitikai eszköztárban.² A hidegháború során is kiemelt szerepet kaptak a gazdasági hadviselés eszközei (pl: Marshall-terv, COCOM rendszer, fegyverkezési verseny vagy a berlini blokád), de a Szovjetunió összeomlását követően sem veszítették jelentőségükből. Maga a „geoökonómia” („geo-economics”) kifejezés is a hidegháború végén született Luttwak tollából³, és a fogalom a hidegháborút követő évtizedekben indult gyors fejlődésnek, mint a geopolitika gazdasági szemléletű ága.

Fishman megállapítja, hogy az Obama és a Trump kormányzat korábban sosem látott mértékben alkalmazott gazdasági eszközöket geopolitikai céljai elérésére.⁴ Ugyanez igaz az ENSZ-re is: a Szervezet működésének első 45 évében mindössze két országgal szemben alkalmazott gazdasági szankciókat (Rodézia és Dél-Afrika), a 90-es évektől viszont jelentősen megnőtt az ENSZ gazdasági büntetőintézkedéseinek száma (pl.: Irak, Haiti, Jugoszlávia, Afganisztán, Eritrea, Etiópia, Elefántcsontpart, Libanon, Szomália, Libéria, Szudán, Észak-Korea, Angola, Bisau-Guinea, Irán, Líbia, Ruanda, Közép-Afrikai Köztársaság, Kongói Demokratikus Köztársaság, Jemen, Mali).⁵

A gazdasági hadviselés nem csak renegát kis- és közepes államok megregulázását célozza, hanem a nagyhatalmak közötti geopolitikai küzdelmeknek is az egyik legjelentősebb terepévé vált a 2. világháborút követő időszakban; ahogy a Világgazdasági Tudományos Tanács 2022-ben megfogalmazta: „a világ 4-5 legnagyobb – jellemzően nukleáris fegyverrel rendelkező – hatalmával szemben a gazdasági szankciók jelentik a közvetlen konfrontáció valószínűleg legmagasabb szintjét.”⁶

Ezekben a kiélezett – gazdasági eszközökkel is vívott – geopolitikai küzdelmekben az Európai Unió és ezen belül is Magyarország helyzete – kereskedelmi nyitottsága okán – kiemelten aggodalomra ad okot. Az elmúlt évtizedekben nem csak az ENSZ és az Egyesült Államok, hanem az Európai Unió által kivetett gazdasági szankciók száma is jelentősen nőtt.

1. ábra: Az Európai Unió által bevezetett szankciók számának alakulása (2000-2024)

Forrás: European Commission⁷, ábra: saját szerkesztés

A szankciók jelentős része az orosz-ukrán konfliktushoz kapcsolódik, de számos más országgal szemben is vezetett be szankciókat az Európai Unió, ahogy ez a későbbiekben részletesen bemutatásra kerül.

Jelen cikkben azt vizsgáljuk, hogy az Európai Uniót milyen jelentős geokönmiai konfliktusoknak részese jelenleg illetve, hogy az elérhető legfrissebb (2022. évi) adatok alapján hogyan alakul az egyes országok kereskedelmi nyitottsága, és a szankciós küzdelmek ebből kifolyólag milyen további veszélyeket jelentenek az Európai Unió, azon belül is kiemelten Magyarország gazdaságára.

2. Az Európai Unió geoökönómiai küzdelmei

2.1. Az Európai Unió és Oroszország

A Krím-félsziget 2014. évi – Oroszország általi – annexiója után az Európai Unió (EU) korlátozó intézkedések sorát vetette ki Oroszországgal szemben: utazási tilalmat és vagyon befagyasztást tisztviselőkkel szemben,⁸ illetve célzott ágazati intézkedéseket, mint például a Krím félszigetről és Szevasztopolból származó áruk importjának korlátozása⁹, az orosz állami tulajdonú pénzügyi intézmények uniós tőkepiacokhoz való hozzáféréseinek korlátozása, a fegyverkereskedelem embargója, a katonai célra is használható áruk kivitelének tilalma és az érzékeny technológiákhoz való hozzáférés korlátozása (pl.: az olajiparban).¹⁰

A 2022-es Ukrajna elleni orosz támadásokat követően 2024 augusztusáig az EU átfogó szankciórendszert vezetett be összesen 14 különböző csomagon keresztül, amely az orosz magánszemélyek, szervezetek és ágazatok széles körét célozza, beleértve a pénzügyi szektort, az energia- és a védelmi ipart is. Az alábbiakban – terjedelmi korlátok miatt – a teljesség igénye

nélkül ismertetjük a legfontosabb intézkedéseket, amelyeket az EU Oroszország ellen vezetett be.

Az EU hét orosz bankot kizárt a SWIFT nemzetközi pénzügyi rendszerből¹¹ és immobilizálta¹² az Orosz Központi Bank mintegy 260 milliárd euró értékű pénzeszközeinek kétharmadát.

Az orosz energiaágazat terén az EU korlátozta az orosz kőolaj, szén és földgáz importját, valamint az energiaipar számára bizonyos technológiák és szolgáltatások exportját.¹³ Ezen túlmenően, megszabott egy hordónkénti 60 dolláros árplafont, amely alatt az Oroszországból származó nyersolaj mentesül a tengeri szállításra vonatkozó korlátozások alól.¹⁴

Az EU szankciórendszere jelentős gazdasági következményekkel járt Oroszország számára: az ország GDP növekedése – részben ezek miatt is – 2023-ra mintegy 7%-kal csökkent.¹⁵ A rubel az inváziót követő első évben jelentősen veszített értékéből az Euroval szemben, ám mára visszaerősödött a 2022 előtti árfolyam környékére.¹⁶ A szankciók hatékonysága és eredményessége azonban vita tárgyát képezi. Az EU 2014. után bevezetett korlátozó intézkedései nyomán a Kremlnek több éve volt felkészülni a súlyosabb szankciórezsimre, például a SWIFT rendszerből való kizárásra,¹⁷ vagy az orosz kereskedelmi hajók szankcionálására árnyékflották beszerzése révén.¹⁸ Mi több, az újabb korlátozó intézkedések a naiv gazdasági hadviselés értelmében¹⁹ megerősítették a Kreml narratíváját, illetve Putyin elnök belső támogatottságát, valamint Oroszország bővítette Kínával és más, nem nyugati országokkal való kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatait.²⁰

Eközben a gazdasági korlátozó intézkedések az egyes uniós tagállamok gazdaságára is negatív hatással voltak. A kőolaj, szén és földgáz importjának tilalma miatt az uniós energiaárak megemelkedtek és az EU-nak 10%-ot meghaladó inflációval kellett megküzdenie.²¹ Módszer-tanilag rendkívül nehéz elválasztani a COVID-19 pandémia miatt bekövetkezett gazdasági változások és az orosz-ukrán háború miatt előállt új geökonómiai feltételek hatásait, mindamellet a német szövetségi parlament tudományos szolgálatának elemzése szerint a német gazdaság 2030-ig várhatóan több mint 260 milliárd euró hozzáadott értéket veszít az Oroszországgal szemben bevezetett gazdasági korlátozó intézkedések miatt, még a gázellátás teljes leállítása nélkül is. Ez – többek között – a munkaerőpiacra is negatív hatással van, így a 2022 és 2028 közötti időszakban várhatóan átlagosan 150 000 fővel csökken a német foglalkoztatottság.²² A németországi gyenge gazdasági teljesítmény számos más uniós gazdaságot is súlyosan érint, így Magyarország számára is erőteljes negatív következményei vannak.

2.2 Az Európai Unió és Kína

Az Európai Unió legfontosabb kereskedelmi partnerei az USA és Kína, az áruk kereskedelme szempontjából Kína az elsődleges partner. Az EU Kínával folytatott kereskedelmi mérlege az elmúlt évtizedben deficitet mutatott: a 2013-ban 100 milliárd eurós deficit 2022-re 400 milliárdra nőtt, amelyet 2023-ban sikerült 300 milliárd euróra mérsékelni.²³

A két szereplő közötti kereskedelmi kapcsolatokban nincsenek egyértelműen lefektetett szabályok. 2020. december 30-án elvben lezárult az EU-Kína átfogó beruházási megállapodás, ezt azonban az Európai Parlament nem ratifikálta emberi jogi viták miatt.²⁴ Az EU-kínai kereskedelmi kapcsolatokat az Európai Gazdasági Biztonsági stratégia, az Európai Tanács Kínáról

szóló 2023-as következtetései, valamint a kritikus fontosságú nyersanyagokkal való biztonságos és fenntartható ellátást biztosító keret határozzák meg. Ezek szerint az EU Kínát kulcsfontosságú partnerként, ugyanakkor rendszerszintű riválisként határozta meg. A kínai állami támogatások átláthatóságának hiányát a WTO is kiemeli: nem sikerült kellő betekintést nyernie az egyes ágazatokban – például az alumínium, az elektromos járművek, az üveg, a hajóépítés, a félvezetők vagy az acélipar területén – igénybe vett pénzügyi támogatások rendszerébe,²⁵ így a támogatások átláthatósága és az egyenlő feltételekre irányuló aggodalmak megalapozottnak tűntek. Az átláthatóság hiánya különösen tapasztalható az akkumulátoros elektromos járműveket érintő értékláncokon, így az EU büntetővámokat vetett ki a kínai elektromos járműveket forgalmazó cégekre. A vizsgálóbizottsággal való együttműködés függvényében az egyes cégeknek 17,4-37,6% közötti büntetővámot kell fizetniük a termékek uniós piacokon való értékesítéséért.²⁶ Ehhez hasonlóan, az EU a kínai biodízel behozatalára vonatkozó ideiglenes dömpingellenes vám kivetéséről is döntött.²⁷

A lépések következményeként Kína dömpingellenes vizsgálatot indított az EU-ból importált sertéshús ellen.²⁸ A sertéshús importjának esetleges korlátozása viszonylag enyhe válaszlépés Kína részéről. Sokkal súlyosabban érintheti az EU-t, amennyiben Kína ritkaföldfémek vagy kritikus nyersanyagok további exportját korlátozná. 2024-ben a gallium és a germánium exportját korlátozta, amelyet félvezetők, napelem panelek és mikrochipek gyártására használnak, és amelyek az EU új ipari stratégiája szempontjából kulcsfontosságúak.²⁹ A lépést megelőzte két hasonló intézkedés: 2015-ben Kína korlátozta a ritkaföldfémek, a volfrám és a molibdén különböző formáinak exportját,³⁰ majd 2016-ban az antimon, króm, kobalt, réz, grafit, indium, ólom, magnezit, talkum, tantál és ón különböző formáinak exportját korlátozta.³¹

2.3 Az EU és India

Az Európai Unió sokáig tartózkodott attól, hogy élesen elítélje Indiát, amiért az élénk gazdasági kapcsolatokat tart fenn Oroszországgal az Ukrajnával szembeni orosz agresszió ellenére is. Az orosz-ukrán háború kitörésének második évfordulójára időzített újabb – immáron 13. – Oroszországot sújtó európai uniós szankciós csomagban nevesített 27 új szankcionált vállalat között azonban – jelzés értékkel – megjelent egy indiai vállalat is, az Si2 Microsystems Pvt Ltd,³² mivel az indiai cég valószínűleg olyan hardvereket exportál Oroszországba, amelyek katonai célokra is használhatók (pl.: drónokban).³³ Az Si2 Microsystems-t érintő szankciónak érdemi gazdasági hatásai nem lesznek Indiára nézve, a lépés inkább csak szimbolikus; jelzi, hogy az Európai Unió immáron nem hagyja szó nélkül az orosz hadigépezet ilyen formájú támogatását, illetve lehet némi elrettentő ereje más, hasonló indiai cégek számára is, melyek szeretnék fenntartani kereskedelmi kapcsolataikat európai cégekkel / intézményekkel.³⁴ Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a szankciós lépés alapjaiban nem befolyásolta India viszonyát Oroszországhoz. Narendra Modi, indiai miniszterelnök 2024 júliusában baráti hangulatú látogatáson

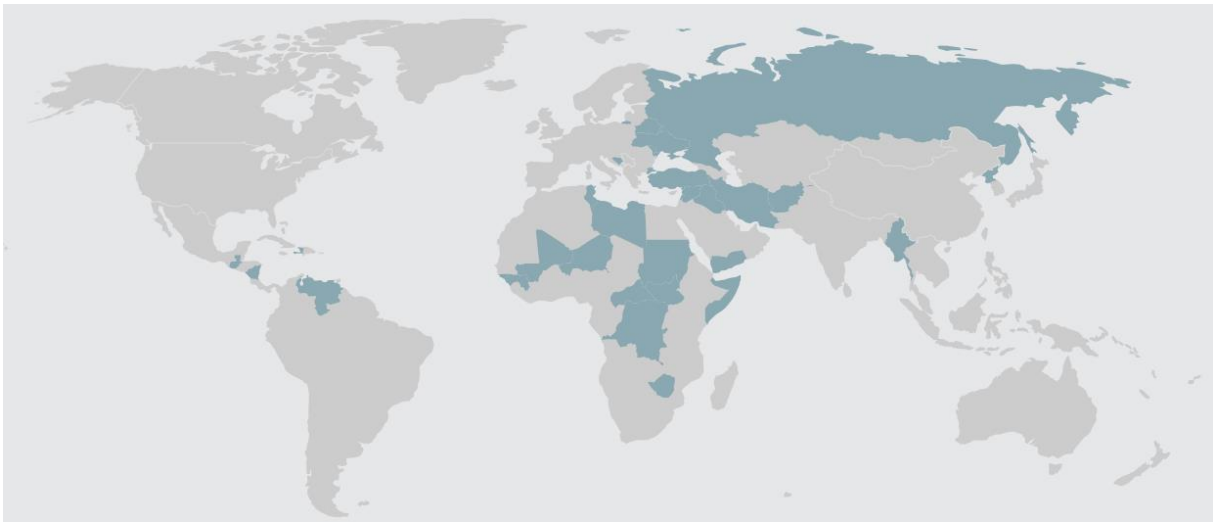
járt Putyin elnöknél, ahol a mindkét fél hangsúlyozta, hogy nincsenek jelentős nézetkülönbségek a két ország között.³⁵

Az Európai Unió és India között Oroszország miatt tehát egyelőre csak szimbolikus geoökonómiai lépés történt, de reális forgatókönyv lehet a – nem is távoli – jövőben, hogy újabb és újabb gazdasági szankciókat léptetnek életbe egymással szemben a felek, amelyeknek jelentős negatív hatásai lehetnek mind az indiai, mind az európai gazdaságra nézve.

2.4 Európai Unió és egyes fejlődő országok

Az Európai Unió nem csak olyan nagyhatalmakkal áll geoökonómiai konfliktusban, mint Oroszország vagy Kína, hanem számos kisebb fejlődő országgal is.

2. ábra: Az Európai Unió szankciós térképe

*Forrás: European Commission*³⁶

2024 júliusában 28 olyan kisebb ország szerepelt az Európai Bizottság szankciós térképén, amelyeket valamilyen mértékben érintenek európai uniós gazdasági szankciók: Afganisztán, Fehéroroszország, Bosznia-Hercegovina, Közép-Afrikai Köztársaság, Észak-Korea, Kongói Demokratikus Köztársaság, Guatemala, Bissau-Guinea, Haiti, Irán, Libanon, Líbia, Mali, Moldova, Montenegró, Myanmar (Burma), Nicaragua, Níger, Szerbia, Szomália, Dél-Szudán, Szudán, Szíria, Tunézia, Törökország, Venezuela, Jemen és Zimbabwe.

Ezen országok gazdasági súlya és az Európai Unióval korábban folytatott kereskedelmi volumene jelentős eltéréseket mutat, de összességében jelentős gazdasági súlyt képviselnek a fenti országok. Ezen országokkal szemben bevezetett európai szankciók tehát érezhető negatív nyomot hagynak az EU gazdaságán is (a gazdasági folyamatok komplexitása miatt ezen hatás megbízható számszerűsítése módszertani nehézségekbe ütközik).

2.5 Az Egyesült Államok, mint geoökonómiai ellenfél?

2024 novemberében került sor az Egyesült Államok 60. elnökválasztására, amelyet Donald Trump nyert meg, aki 2017-2021 között már viselte az elnöki tisztséget, így korábbi gazdasági

intézkedései és jelen ígéretei alapján következtetni lehet, hogy milyen irányvonalat képvisel majd geoökonómiai politikájában.

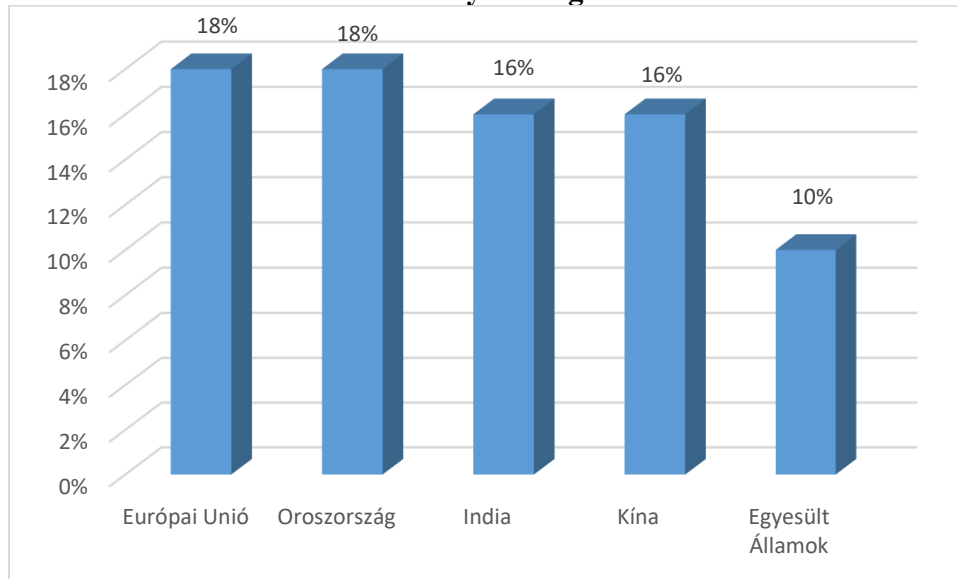
Az EU szempontjából kedvezőtlen geoökonómiai változásokat vetít előre Trump újabb elnöki periódusa. 2018-19-ben a Trump adminisztráció szigorú vámpolitikai intézkedéseket hozott több geopolitikai szövetségesével szemben (pl.: Európai Unió, Kanada, Mexikó, Dél-Korea). Európai uniós vonatkozásban 2018-ra rekord méretűre nőtt az áruforgalmi deficit az USA külkereskedelmi mérlegében (178 milliárd USD), így az amerikai kormányzat – tisztességtelen európai állami támogatásokra hivatkozva – jelentős vámokat vetett ki az EU-val szemben acélra, alumíniumra, Airbus repülőgépekre, sajtokra és borokra.³⁷ Az EU megtorló intézkedésként vámokat vetett ki az amerikai acélra, alumíniumra, mezőgazdasági és ruházati termékekre, mosógépekre, kozmetikumokra és kisméretű hajókra.³⁸ Bár a Biden kormányzat az amerikai büntetővámok jelentős részét visszavonta (és az EU is visszavonta az amerikaiak ellen bevezetett büntetőintézkedéseit), fennáll a veszély, hogy Trump újráválasztása nyomán kiújul a vámpolitikai küzdelem a két geopolitikai szövetséges között, jelentős károkat okozva ezzel mind az amerikai, mind az európai gazdaságnak. Tekintettel azonban arra, hogy az EU kereskedelmi nyitottsága (18%) jóval magasabb, mint az Egyesült Államoké (10%), ezért a két szereplő közül az Európai Unió gazdaságában jelentősebb károk keletkezhetnek majd.

Látható tehát, hogy jelenleg reális esélye van annak, hogy az elkövetkező néhány évben nem csak olyan geopolitikai ellenfelekkel kerülhet egyre súlyosabb geoökonómiai konfliktusba az EU mint Oroszország, Kína vagy Irán, hanem olyan jelentős geopolitikai szövetségesével is mint az USA.

3. Magyarország helyzete a világ geoökonómiai erőterében

Kereskedelmi szempontból Magyarország nem csak az EU-ban, hanem világviszonylatban is az egyik legnyitottabb ország. Az IMF a „kereskedelmi nyitottság” („trade openness”) index alapján határozza meg az egyes országok külkereskedelmi nyitottságát. Ez a mutató az export és import átlagát viszonyítja az adott ország GDP-jéhez. A kereskedelmi nyitottság értékét mutatja az alábbi ábra, néhány nagy gazdasági egység vonatkozásában:

3. ábra: Kereskedelmi nyitottság index értéke 2022.

Forrás: IMF³⁹, Európai Bizottság⁴⁰ ábra: saját szerkesztés

Magyarország esetén a fenti módszertan szerint számított kereskedelmi nyitottság index nem határozható meg pontosan, mert az IMF és az Európai Bizottság adatbázisai nem tartalmazznak Magyarországra vonatkozó alapadatokat EU-n belüli és EU-n kívüli külkereskedelem megoszlására vonatkozóan. Tekintettel azonban arra, hogy a magyar külkereskedelem GDP arányos értéke kb. 50%-kal haladja meg az EU átlagot⁴¹, ezért úgy becsülhető, hogy a Magyarország külkereskedelmi sérülékenysége jelentősen az átlagos EU-s érték felett van.

A nyitott országok gazdasága érzékenyebb a világban bekövetkező kereskedelmi folyamatok változásaira. Amikor a világkereskedelem volumene nő, akkor ebből a növekedésből a nyitott országok gazdasága rendszerint profitálni szokott, amikor viszont tömegesen léptetnek életbe kereskedelmi korlátozásokat a világ országai, akkor a nyitott országok gazdasága ezen korlátozásokat jobban megsínyli közvetlenül és közvetett csatornákon is (ha például Kína életbe léptet korlátozásokat amerikai termékekkel szemben, akkor az az európai gazdaságot is erőteljesen érintheti, ha a szankcionált amerikai/kínai termékekben magas az európai alkatrészek/anyagok aránya). Ha tehát az elkövetkező években egyre jelentősebb kereskedelmi korlátozásokat léptetnek életbe egymással szemben a nagy gazdasági hatalmak, akkor azt az Európai Unió gazdasága (tekintettel a 18%-os nyitottságára) erőteljesen megsínyli majd, az Európai Unión belül pedig különösen veszélyeztetettek az olyan, átlagnál nyitottabb országok, mint például Magyarország.

4. Konklúziók

Az Európai Unió már jelenleg is számos geökonómiai frontot visel és jelentős a veszélye annak, hogy ezen gazdasági küzdelmek az elkövetkező években megszorodnak és tovább súlyosbodnak majd, amely a nemzetközi kereskedelmi korlátozások további eszkalálódását eredményezik. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió kereskedelmi nyitottsága (18%) megha-

ladja az amerikai (10%), kínai (16%) és indiai (16%) nyitottság mértékét, így az egyre terebélyesedő geoökonómiai küzdelmek az Európai Unió gazdaságát fokozott mértékben fogják sújítani. Magyarország pedig kiemelt vesztese lehet ezeknek a küzdelmeknek, hiszen külkereskedelmi kitettsége nem csak az Európai Unióban, hanem világviszonylatban is magas.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- BBC (2022):** Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant? <https://www.bbc.com/news/business-60521822>. Letöltve: 2024.08.25.
- Deutcher Budestag (2023):** Dokumentation. Auswirkungen von Sanktionen auf die europäische und russische Wirtschaft <https://www.bundestag.de/resource/blob/963236/f100c84d362abc7d0bc6580078911dc8/WD-5-063-23-pdf-data.pdf> 34. oldal. Letöltve: 2024.08.25.
- EURLEX (2024):** EU restrictive measures in view of Russia's invasion of Ukraine. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-restrictive-measures-in-view-of-russia-s-invasion-of-ukraine.html>. Letöltve: 2024.08.25.
- Európai Bizottság (2014):** 2022/2368 végrehajtási rendelet, C/2022/8705, HL L 311I., 2022.12.3, 5–7 old.
- Európai Bizottság (2023):** EU27 Trade data. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_st_eu27_2020sitc__custom_13796596/default/table?lang=en. Letöltve, 2024.08.25.
- Európai Bizottság (2024):** 2024/1866 végrehajtási rendelet (2024. július 3.), C/2024/4646, HL L, 2024/1866, 2024.7
- Európai Bizottság (2024):** 2024/2163 végrehajtási rendelete (2024. augusztus 14.). C/2024/5771, HL L, 2024/2163, 2024.8.16.
- Európai Tanács (2022):** 2022/345 rendelet (2022. március 1.), HL L 63., 2022.3.2., 1–4 old.
- Európai Tanács (2024):** 2024/1469 rendelet (2024. május 21.), ST/9554/2024/INIT, HL L, 2024/1469, 2024.5.22.
- Európai Unió, Külügyek Tanácsa (2014):** A Tanács támogatja Kijev béketervét <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/fac/2014/06/23/>. Letöltve: 2024.08.25.
- European Commission (2024),** EU Sanctions Map. <https://www.sanctionsmap.eu/#/main> Letöltve: 2024.08.25.
- European Commission (2024):** EU adopts 13th package. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-adopts-13th-package-sanctions-against-russia-after-two-years-its-war-aggression-against-ukraine-2024-02-23_en Letöltve: 2024.08.25.
- European Commission (2024):** EU Sanctions Tracker. <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/>
- European Commission (2024):** European Union, Trade in goods with China https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf 3. oldal. Letöltve: 2024.08.25.
- European Council (2014):** Statement by the President of the European Council. <https://www.consilium.europa.eu/media/22015/144158.pdf>. Letöltve: 2024.08.25.
- European Parliament (2021):** MEPs refuse any agreement with China whilst sanctions are in place <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210517IPR04123/meps-refuse-any-agreement-with-china-whilst-sanctions-are-in-place>. Letöltve: 2024.08.25.
- Fishman, Edward (2017):** Even Smarter Sanctions: How to Fight in the Era of Economic Warfare. Foreign Affairs. Vol. 96., November-December 2017.
- Foreign Affairs Council (2014):** Council condemns the illegal referendum in Crimea <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>. Letöltve: 2024.08.25.
- Galtung, Johan (1967):** On the effects of international economic sanctions, with examples from the case of Rhodesia. World Politics. 1967/3 szám (No. 19) 378–416. old.
- IMF (2024):** GDP adatok: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD, kereskedelmi adatok: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712> Letöltve: 2024.08.25.

- Lawder, David – Shalal, Andrea (2021):** U.S., EU end Trump-era tariff war over steel and aluminum. <https://www.reuters.com/world/us-eu-expected-announce-deal-ending-steel-aluminum-tariff-dispute-sources-say-2021-10-30/> Letöltve: 2024.08.25.
- Luttwak, Edward (1990):** From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*. No. 20., 17–23. old.
- Máthé Réka Zsuzsánna (2023):** Fogat fogért? <https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/17/fogat-fogert/> Letöltve: 2024.08.25.
- Máthé Réka Zsuzsánna (2024):** “Van Sapkája Az Orosz Olajnak.” In: Schmidt, Laura; Tárnok, Balázs (szerk.): *Szakpolitikai elemzések 2023 I. félév*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. 114–117. old.
- Máthé Réka Zsuzsánna (2024):** Szankciók kezdetben és napjainkban: a korlátozó intézkedések a soros uniós elnökség szempontjából. In: Navracsics, Tibor; Tárnok, Balázs (szerk.) *A 2024-es magyar EU-elnökség*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. 413–434 old.
- MTA – Világgazdasági Tudományos Tanács (2022):** Gazdasági szankciók és következmények a 21. században. <https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudomanyos-tanacs/gazdasagi-szankciok-es-kovetkezmények-a-21-szazadban-112232> Letöltve: 2024.08.25.
- Padover, Saul (2010):** *Wilson’s Ideals*, Kessinger Publishing, Whitefish, Montana.
- Reményi Péter – Glofák Péter (2023):** Oil Price Manipulation as a Geoeconomic Weapon Against the Soviet Union / Russia. *Geopolitics Quarterly*, 19(2), 66–90. old.
- Reuters (2024):** China opens tit-for-tat anti-dumping probe into EU pork <https://www.reuters.com/markets/commodities/china-opens-anti-dumping-probe-into-imported-pork-by-products-eu-2024-06-17/> Letöltve: 2024.08.25.

JEGYZETEK/NOTES

- ¹ Padover, Saul (2010): *Wilson’s Ideals*, Kessinger Publishing, Whitefish, Montana.
- ² Reményi Péter – Glofák Péter (2023): Oil Price Manipulation as a Geoeconomic Weapon Against the Soviet Union / Russia. *Geopolitics Quarterly*, 19(2), 66–90. old.
- ³ Luttwak, Edward (1990): *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*. *The National Interest*. No. 20., 17–23. old.
- ⁴ Fishman, Edward (2017): *Even Smarter Sanctions: How to Fight in the Era of Economic Warfare*. *Foreign Affairs*. Vol. 96., November-December 2017.
- ⁵ United Nations (2023): *Sanctions*. <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>. Letöltve: 2024.08.25.
- ⁶ MTA – Világgazdasági Tudományos Tanács (2022): *Gazdasági szankciók és következmények a 21. században*. <https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudomanyos-tanacs/gazdasagi-szankciok-es-kovetkezmények-a-21-szazadban-112232> Letöltve: 2024.08.25.
- ⁷ European Commission (2024): *EU Sanctions Tracker*. <https://data.europa.eu/apps/eusanctionstracker/>
- ⁸ Foreign Affairs Council (2014): *Council condemns the illegal referendum in Crimea* <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>. Letöltve: 2024.08.25.
- ⁹ Európai Unió, Külügyek Tanácsa (2014): *A Tanács támogatja Kijev béketervét* <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/fac/2014/06/23/>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹⁰ European Council (2014): *Statement by the President of the European Council*. <https://www.consilium.europa.eu/media/22015/144158.pdf>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹¹ Európai Tanács (2022): *2022/345 rendelet (2022. március 1.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról*, HL L 63., 2022.3.2., 1–4 old.
- ¹² Európai Tanács (2024): *2024/1469 rendelet (2024. május 21.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU rendelet módosításáról*, ST/9554/2024/INIT, HL L, 2024/1469, 2024.5.22.
- ¹³ EURLEX (2024): *EU restrictive measures in view of Russia’s invasion of Ukraine*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-restrictive-measures-in-view-of-russia-s-invasion-of-ukraine.html>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹⁴ Európai Bizottság (2014): *2022/2368 végrehajtási rendelet az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről szóló 833/2014/EU tanácsi rendelet módosításáról*, C/2022/8705, HL L 311I., 2022.12.3, 5–7 old.

- ¹⁵ World Bank (2024): GDP growth (annual %) - Russian Federation <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&locations=RU&start=1988&view=chart>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹⁶ Trading Economics (2024): Russian Ruble <https://tradingeconomics.com/russia/currency>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹⁷ BBC (2022): Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant? <https://www.bbc.com/news/business-60521822>. Letöltve: 2024.08.25.
- ¹⁸ Máthé Réka Zsuzsanna (2024): “Van Sapkája Az Orosz Olajnak.” In: Schmidt, Laura; Tárnok, Balázs (szerk.): Szakpolitikai elemzések 2023 I. félév. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. 114–117. old.
- ¹⁹ Galtung, Johan (1967): On the effects of international economic sanctions, with examples from the case of Rhodesia. *World Politics*. 1967/3 szám (No. 19) 378–416. old.
- ²⁰ Máthé Réka Zsuzsanna (2024): Szankciók kezdetben és napjainkban: a korlátozó intézkedések a Soros uniós elnökség szempontjából. In: Navracscics, Tibor; Tárnok, Balázs (szerk.) A 2024-es magyar EU-elnökség. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. 413–434 old.
- ²¹ Trading Economics (2024): European Union Inflation Rate <https://tradingeconomics.com/european-union/inflation-rate>. Letöltve: 2024.08.25.
- ²² Deutscher Bundestag (2023): Dokumentation. Auswirkungen von Sanktionen auf die europäische und russische Wirtschaft <https://www.bundestag.de/resource/blob/963236/f100c84d362abc7d0bc6580078911dc8/WD-5-063-23-pdf-data.pdf> 34. oldal. Letöltve: 2024.08.25.
- ²³ European Commission (2024): European Union, Trade in goods with China https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf 3. oldal. Letöltve: 2024.08.25.
- ²⁴ European Parliament (2021): MEPs refuse any agreement with China whilst sanctions are in place <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210517IPR04123/meps-refuse-any-agreement-with-china-whilst-sanctions-are-in-place>. Letöltve: 2024.08.25.
- ²⁵ WTO (2024): Trade Policy Review. China https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s458_e.pdf Letöltve: 2024.08.25.
- ²⁶ Európai Bizottság (2024): 2024/1866 végrehajtási rendelet (2024. július 3.). C/2024/4646, HL L, 2024/1866, 2024.7
- ²⁷ Európai Bizottság (2024): 2024/2163 végrehajtási rendelete (2024. augusztus 14.). C/2024/5771, HL L, 2024/2163, 2024.8.16.
- ²⁸ Reuters (2024): China opens tit-for-tat anti-dumping probe into EU pork <https://www.reuters.com/markets/commodities/china-opens-anti-dumping-probe-into-imported-pork-by-products-eu-2024-06-17/> Letöltve: 2024.08.25.
- ²⁹ Máthé Réka Zsuzsanna (2023): Fogat fogért? <https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/07/17/fogat-fogert/> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁰ WTO (2015): DS432: China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds432_e.htm Letöltve: 2024.08.25.
- ³¹ WTO (2016): DS509: China — Duties and Other Measures Concerning the Exportation of Certain Raw Materials https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds509_e.htm Letöltve: 2024.08.25.
- ³² European Commission (2024): EU adopts 13th package. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-adopts-13th-package-sanctions-against-russia-after-two-years-its-war-aggression-against-ukraine-2024-02-23_en Letöltve: 2024.08.25.
- ³³ Shamim, Sarah (2024): Why has the EU sanctioned Indian, Chinese companies for Russia links? <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/29/why-has-the-eu-sanctioned-indian-chinese-companies-for-russia-links> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁴ Warriar, Anya (2024): EU’s Sanctions on India and China are a Warning to Russia. <https://theowp.org/eu-sanctions-on-india-and-china-are-a-warning-to-russia/> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁵ Reuters (2024): No disagreements between Putin and Modi at Moscow meeting, India and Russia say. <https://www.reuters.com/world/europe/kremlin-says-there-were-no-disagreements-between-putin-modi-moscow-meeting-2024-07-10/> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁶ European Commission (2024), EU Sanctions Map. <https://www.sanctionsmap.eu/#/main> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁷ Shalal, Andrea – Lawder, David (2020): As Trump takes aim at EU trade, European officials brace for fight. <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-europe-analysis-idUSKBN2051AK/> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁸ Lawder, David – Shalal, Andrea (2021): U.S., EU end Trump-era tariff war over steel and aluminum. <https://www.reuters.com/world/us-eu-expected-announce-deal-ending-steel-aluminum-tariff-dispute-sources-say-2021-10-30/> Letöltve: 2024.08.25.
- ³⁹ IMF (2024): Trade data: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712> GDP data: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>
- ⁴⁰ Európai Bizottság (2023): EU27 Trade data. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ext_st_eu27_2020sitc__custom_13796596/default/table?lang=en Letöltve, 2024.08.25.
- ⁴¹ IMF (2024): Trade data: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61013712> GDP data: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>

